

uusintavan lääketieteen auktoriteettia ja autonomiaa, kykeneväinen edes näkemään lääketieteen sidoksisuutta valtaan? Pohdittavaksi jää, millaiseen käsittelyyn terveyteen ja sairauteen liittyvät eettiset ja yhteiskunnalliset kysymykset joutuvan tällaisessa lääketieteen hallitsemassa julkisuudessa?

SINIKKA TORKKOLA

Viestinnän vallasta – mutta miten ja minne?

Risto Kunelius:
VIESTINNÄN VALLASSA.
Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin.

Porvoo & Helsinki & Juva: WSOY, 1998. 251 s.

Tarina alkaa toukokuussa 1991 pariisilaisesta katukahvilasta. Istumme Risto Kuneliuksen kanssa auringonpaisteessa mustan kahvin äärellä ja keskustelemme, ous-tua kyllä, tiedotusopin peruskurs-sin systematiikasta. Olen valmistellut omat kesäyliopiston luento-ni tiukasti McQuailin *Mass Communication Theory* pohjalta; Riston luentorunko ei näytä noudat-tavan mitään vastaavaa seikeän hierarkkista järjestystä. Huomaan, että vaikka lähestymistapamme ovat erilaiset, kattavat ne kuitenkin suurin piirtein samat asiat.

Keskustelumme palasi mieleeni kun näin Kuneliuksen hahmotel-man *Viestinnän vallassa* -oppikir-jan juoneksi. Hän sanoo sen koos-tuvan ”näkökulmista, joiden avul-ia yritän tiivistää mielestäni tär-keimmät ja kiinnostavimmat kysy-mykset joukkoviestinnän ymmär-tämiseksi”. Kuneliuksen mukaan ”yhtä ja autuaaksitekevää näkö-kulmaa viestintään ei ole”, vaan ”voimme saada kohteestamme (joukkoviestintä, journalismi) eri-laisia otteita katsomalla niitä tie-tystä näkökulmasta” (s. 22). – Itse

hahmotan joukkoviestintäproses-sit edelleen mcquailisittain, mut-ta uskon Kuneliuksen tavoin että sama ilmiökenttä voidaan päte-västi esittää toisillakin tavoilla. Tästä *Viestinnän vallassa* on hyvä osoitus.

Historiallinen paikka

Viestinnän vallassa ilmestyy kiin-nostavaan aikaan. Maailmalla tuntuu olevan vuosituhannen lo-pulla taas tarvetta tavallista kun-nianhimoisempien populaarien joukkoviestintää tai mediaa laa-jemmin käsittelevien yleisesitysten laadintaan. Asialla ovat viime aikoina olleet mm. Armand ja Michele Mattelart (*Theories of Communication*, 1998, ilm. rans-kaksi 1995), Lawrence Grossberg (& Ellen Wartella & D. Charles Whitney, *Mediamaking: Mass Media in a Popular Culture*, 1998) sekä Adam Briggs ja Paul Cobley (*Media: An Introduction*, 1998). Suomessakin on uudesta perus-oppikirjasta puhuttu jo pitkään, mutta vasta kustantajan reippaan aloitteen yllyttämänä Kunelius sai lopulta tartutuksi hankkeeseen.

Kirjallaan Kunelius asettuu roh-keasti Osma A. Wiion, Kaarle Nordenstrengin ja Pertti Hemänuksen luoman perinteen jatkajaksi. Kunelius vastaa kirjallaan Hemänuksen jo vuonna 1989 esi-tämään vetoomukseen saa-tesanoissaan teokseensa *Viestin-nän ja joukkotiedotuksen perus-teet*: ”Samassa hengessä kuin Nordenstreng aikanaan totean, että jolloinkin 1990-luvulla on saatava kokonaan uusi *Tiedo-tusoppi/Viestinnän perusteet/Joh-datusta tiedotusoppiin*, minkä jäl-keen vanhojen merkitys on histo-riallinen” (s. 7-8). Vuosikymmen ehti lopuilleen ennenkuin profetia täyttyi.

Mistä kirja kertoo?

Kunelius rajaa kirjansa aiheen seu-raavasti: ”Tarkoitukseni on valais-ta viestintää yleensä siltä kannalta kuin on merkityksellistä joukko-

viestinnän ja journalismin ymmär-tämiseksi”. Muut viestinnän tutki-muksen kohteet – keskinäisvies-tintä, kohdeviestintä, organisaat-iviestintä – ”tulevat esiin vain siltä kannalta kuin ne ovat julki-suuden, joukkoviestinnän ja jour-nalismiin käsittelyn suhteen rele-vantteja”.

Johdannossa Kunelius esittelee lyhyesti tärkeimmät käsitteensä. Viestinnän hän määrittelee vakiin-tuneen tavan mukaan kahta kaut-ta: viestintä siirtämisenä, jonka yhteydessä mukaan tulevat mm. merkin, koodin ja representaation käsitteet; sekä viestintä yhteisyy-tenä, jota kautta pääsemme iden-titeetin, kulttuurin ja merkityksel-listämisen käsitteisiin. Edellinen viittaa realistiseen, jälkimmäinen konstruktivistiseen tietoteoriaan.

Joukkoviestintä määritellään samaan tapaan sirtto- ja yhteisyy-smalleja apuna käyttäen. Siirtome-taforan yhteydessä uusina käsit-teinä mukaan tuodaan mm. julki-suus, viestinnän yksi- ja kaksi-suuntaisuus, ero joukko- ja mas-sayleisöjen välillä. Yhteisyyssmallin tarkastelussa Kunelius tekee erot-telun: joukkoviestintä luo niin to-dellisia yleisöjä ja yleisöryhmiä kuin kuvitteellisiakin ryhmiä ja yh-teisöjä.

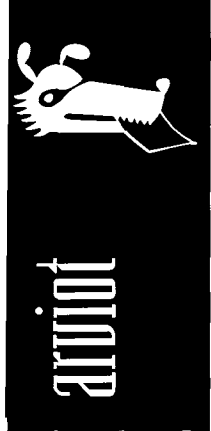
Lyhyen journalismin esittelyn jälkeksi Kunelius esittelee tiiviisti kirjan juonen. Hän lähestyy koh-dettaan, joukkoviestintää ja jour-nalismia, seitsemältä taholta. Ne kattavat ”kysymykset, jotka mie-lestäni viestinnän, joukkoviestin-nän ja journalismin tutkimuksessa ovat tänään kiinnostavimpia ja tärkeimpiä, kun aiheen opiskelua aloittaa” (s. 23). Nämä perspektiivit ovat:

- **historia**, jonka Kunelius ja-kaa kahteen lukuun: välinevetoi-seen historiaan ja journalismin ta-rinaan;

- **talous**, jossa tarkastellaan niitä ”markkinoiden reunaehtoja, joiden puitteissa joukkoviestintää tehdään ja kulutetaan”;

- **kulutut**, jossa tartutaan ”kahteen kysymykseen: miten ih-miset viestintää kuluttavat (lähin-nä määrällisesti) ja miksi he sitä te-kevät, mitä tarpeita he kulutuskel-laan tyydyttävät”;

- **vaikutus**, jossa ”valaistaan

tutkimustuloksia ja keskustelua aiheesta, mikä vaikuttaa siihen, miten viestit vaikuttavat”,

– **tulkinta**, josta näkökulmasta ”joukkoviestintä jäsentyy yhteisöllisyytensä ja keinona tulkita todellisuutta”; luvussa esitellään semiotiikan perusteita;

– **funktiot**, joka pyrkii jäsentämään ”ajattelua siitä, millä tavalla joukkoviestintä palvelee tai ei palvele vallitsevaa yhteiskuntaa”;

– **valta**, joka Kuneliuksen mukaan on joukkoviestinnän ymmärtämisessä ”omasta mielestäni tärkein, hedelmällisin ja kiinnostavin” näkökulma; samalla se on ”sisäisesti ristiriitaisin”, mitä kuvaa se, että valta-näkökulman puitteissa ”viestintää on käsitelty niin siirtona kuin yhteisyytenä, niin realismin kuin konstruktivisminkin kannalta”.

Nämä näkökulmat eivät ole Kuneliuksen mukaan kattavia: mutakin näkökulmia olisi voinut erotella. Kuitenkin ”lanka on katkaistava jostain, tehtävä itse pää, josta alkaa kerää” (s. 9), ja ”(a)jattelun kuitenkin, että näiden läpikäynnillä pääsee sisään viestintää, joukkoviestintää ja journalismia koskevaan ajatteluun” (s. 24).

Arviota: suhde perinteeseen

Perusoppikirjojen ongelmana on aina se, että suureksi osaksi niiden ainekset on annettu ennakolta. Kyse on paljolti siitä, miten ne kulloinkin pannaan tarjolle. Mitä vakiintuneemmasta oppiaineesta tai tieteenalasta on kysymys, sitä rankempi on perinteen painolasti. Kyvykäs kirjoittaja kykenee operoimaan taitavasti näiden ehtojen puitteissa ja kuljettamaan omaa näkökulmaansa julkisesti vahvistettavaksi: kun jokin asia tai painotus on saatu oppikirjaan, on se ainakin jonkin aikaa osa kaanonie.

Kuneliuksen keskittyminen joukkoviestintään ja journalismiin merkitsee selvää painopisteen muutosta aiemmista perusoppikirjoista. Niissä seikkailtiin melkoiset matkat yleisemmän tieteenfilosofian ja viestintä- ja kieliteorioiden alueella. Joukkoviestinnän osuus Wiion *Viestinnän perusteis-*

sa (1973) oli 1/3 sivumäärästä. Nordenstrengin *Tiedotusopissa* (1975) käsiteltiin nimenomaisesti joukkotiedotusta vain 30 sivun verran (viestinnän tutkimus muksien lukien enemmän). Hemanus erotti joukkoviestinnän ja journalistiikan tarkastelun toisistaan kokonaan eri teoksiin (*Viestinnän ja joukkotiedotuksen perusteet ja Journalistiikan perusteet*, 1989). Toisaalta Kuneliuksen painotus vastanee sitä muutosta, joka käytännössä on jo aiemmin tapahtunut viestinnän perusteiden opetuksessa: joukkoviestinnän ja journalismin asema on korostunut, yleisemmät pohdiskelut ovat jääneet pois.

Kuneliuksen rajaus tuo kuitenkin mukanaan omia ongelmia. Yhtäältä rajaus suhteessa keskinäis- ja organisaatioviestintään jää hataraksi – semminkin kun vastaavanlaisia suomenkielisiä perusoppikirjoja näiltä aloilta ei ole lainkaan. Tämän rajauksen Kunelius kuitenkin selkeästi perustelee. Toisaalta Kuneliuksen journalismikeskeinen joukkoviestintäkonseptio jättää vähemmälle monet muut mediamuodot ja sisällöt laajemmin käsitettyinä: elokuvat, television sarjafilmit, videot, musiikkitalenteet, multimedian. Koska tällä rajauksella on vaikutuksia myös sisällöllisiin näkökulmiin, olisi sille odottanut selkeämpää perustelua. Ratkaisuna se on sinällään hyvinkin ymmärrettävä.

Yleinen lähestymistapa

Kuneliuksen seitsemälle perspektiiville perustuva yleinen lähestymistapa tarjoaa lukijalle monenlaisia mahdollisuuksia paneutua aiheeseen. Jossain määrin lukijalle jää epäselväksi Kuneliuksen oma näkökulma, luenta-asema. Tarjoillessaan eri otoksia joukkoviestintää ja journalismiin Kunelius tietenkin tekee monipuolista valintaa lukijan puolesta, ja lukijaa kiinnostaisi tietää mihin valinnat perustuvat. Oppihistorian osalta Kunelius seurailee, vaikkakin luovasti soveltaen, Veikko Pietilän mainiota *Joukkoviestintätutkimuksen valtateilla* (1997). Kuneliuksen

oma ääni näkyy selvimmin luvuissa ”Viestintä tulkintana” ja ”Joukkoviestintä ja valta”, joissa hänen otteensa on tiivimpää ja hän sitoutuu selvemmin esittelemisensä käsitteisiin kuin esimerkiksi luvuissa ”Joukkoviestinnän kulutus” ja ”Joukkoviestinnän tehtävät”. Kuneliuksen johdatus semiotiikan perusteisiin on selkeä ja havainnollinen, samoin hänen katsausensa diskurssiteoriaan ja kulttuuritutkimukseen. Ytimekkäitä, joskin perinteisempiä johdatuksia aiheisiinsa tarjoavat historialliset katsaukset (”Välinevetoinen historia” ja ”Journalismin tarina”) sekä ”Joukkoviestinnän vaikutukset”.

Mikä *Viestinnän vallassa* -kirjassa on sitten uutta ja sellaista, mitä aiemmat oppikirjat eivät ole tarjonneet? Uutta on ensinnäkin viestinnän talouden tarkastelun liittäminen tällä painolla suomalaiseen alan kaanoniin. Vaikka Kuneliuksen ote asiaan on varsin varovainen ja maltillinen, osin hyvin perinteinen, on se mielestäni tärkeä avaus. Ongelmaksi siinä jää vain viestinnän talouden ja viestinnän julkisen sääntelyn välisen yhteyden tarkastelun puuttuminen kokonaan. Kysymys on suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa perinteisesti jäänyt valitettavan perifeeriseksi, erilliseksi osa-alueeksi. Toisin kuin Kuneliuksen pohjalta saattaisi ymmärtää, viestinnän alueella ei ole ’vapaita markkinoita’ sinänsä, on vain eri tavoin ja tavoittein säänneltyjä markkinoita. Sääntelyn perustana puolestaan ovat poliittiset päätökset – seikka, joka tulee päivänkokoiseksi jälleen kun sähköisen viestinnän lainsäädäntöä ryhdytään syksyllä käsittelemään Eduskunnassa.

Uutta *Viestinnän vallassa* on myös joukkoviestinnän ja vallan välisen suhteen käsittely kirjan sisältämässä laajuudessa. Wiio sivusi aihetta *Viestinnän perusteissaan* lähinnä sananvapauden kannalta. Nordenstreng käsittelee *Tiedotusopissa* aihetta yleisestä näkökulmasta (jota Kunelius luonnehtisi ”valta yksillä” -lähestymistavaksi). Hemanus käsittelee asiaa käytännöllisemmin journalismin kannalta (mainiten jo mm. Foucault’n ja

mikrovallan käsitteen).

Kunelius liittyy valtakysymyksen kriittisen joukkoviestintätutkimuksen eri suuntauksia erottelevaksi näkökulmaksi. Kunelius erottaa kolme perussuuntausta: viestinnän taloudellista perustaa korostava viestinnän poliittinen taloustiede, vallan käytännöllisyyttä korostava diskurssiteoreettinen tutkimus ja lopuksi vallan suhteellisuutta korostava kulttuuritutkimus. Hänen mukaansa "käsitketyt sitä, mitä vallalla tarkoitetaan, millaisia ovat sen muodot ja millaisia ovat näiden muotojen suhteet aiheuttavat kriittisen teorian sisällä kiivasta kädenvääntöä" (s. 222-3). Hän kuvaa sisäkentän sisällä käytävää kamppailua. Tapa, jolla Kunelius näitä eri suuntauksia tarkastelee, on varsin valaiseva ja antoisa, joskin myös keskustelua herättävä. Palaan tähän asiaan lopuksi.

Kaikki teemat eivät ole mahtu-neet valittuihin seitsemään perspektiiviin. Eräät keskeiset aiheet lomittuvat käsitteilyyn siten, että ne tulevat esille monissa yhteyksissä. Yksi tällainen on julkisuuden teema, jota Kunelius kuljettaa avartavasti mukana aina historiallisesta tarkastelusta valtakysymyksiin asti. Käsitteilyllään Kunelius avaa samalla julkisuuden tarkastelulle uutta tervetullutta tilaa viestinnän tutkimuksessa.

Toinen lomittuva asia on joukkoviestinnän tulevaisuus ja uudet mediat, joskin aiheen käsittely jää hiukan alavireiseksi. Kokoava katsaus viestinnän tulevaisuuteen, digitalisoitumisen ja globalisoitumisen haasteisiin olisi saattanut kirjan lopuksi avata tarkastelua eteenpäin. Uuden median tarkastelun kytkeminen erityisesti viestinnän talouden ja vallan tarkasteluun saattaisi virittää keskustelua jatkossa.

Kolmas seikka, joka sekun olisi yhtä hyvin voinut ansaita oman luvunsa, koskee joukkoviestinnän ja journalistin tuotantoprosessia. Nyt tuotantoa käsitellään eri tavoin muun muassa joukkoviestinnän talouden, tehtävien ja valtaspektrin kannalta, mutta kokonaisuus jää hieman hajanaiseksi.

Ongelmia

Samalla kun Kunelius avaa kirjassaan rohkeasti uusia alueita joukkoviestintäilmiöiden käsitteellistämiseksi, nostaa hän keskusteluun asioita jotka jäivät askarruttamaan. Eniten mieltäni jäi vaivaamaan Kuneliuksen soveltama vallan käsite. Tuntuu nimittäin siltä kuin Kunelius pyrki vertailemaan kriittisen viestintätutkimuksen eri suuntauksia ikäänkuin samalta viivalta, erittelemättä riittävästi niiden pätevyysalueiden eroja.

Valta on tunnetusti monitasoinen ilmiö: se ilmenee yhtä hyvin olohuoneessa, kansallisvaltiossa, työpaikalla kuin maailmanyhteisössäkin. Eri tasoilla tarvitaan erilaisia vallan resursseja. Siten 'pontevoittamisellakin' täytynee olla monen tasoisia ilmenemismuotoja. Kriittisen joukkoviestintätutkimuksen kannalta tämä merkinnee sitä, että tarvitaan eri tasojen kriittisen tutkimuksen edellyttämiä päteviä teoreettisia ja metodisia välineitä. Niinpä viestinnän poliittisen taloustieteen kohdealueen voidaan ajatella määrittävän toisin kuin esimerkiksi diskurssiteoreettisen tutkimuksen; siksi edellisessä sovellettavien teoreettisten ja metodisten välineiden pätevyysheitoja ei ehkä pitäisi arvioida yhteisellä mitalla jälkimmäisen kanssa. Sama pätee tietenkin myös toisiin päin.

Valtakäsitteen eriytmättömyys johtaa samaan ongelmaan myös politiikkakäsityksen kohdalla. Millaisia konflikteja ratkotaan milläkin vallan tasolla? Miten politiikka ja poliittinen tematisoituvat? Varmaankin voidaan ajatella, että fanikulkuuriin sisältyvä "nautinto ja mielihyvä voivat olla myös poliittisia" (s. 218), mutta mitä sillä tarkoitetaan? Pohdintaa voisi edistää jaon tekeminen giddensläisittäin kahteen politiikan tasoon, 'elämänpolitiikkaan' ja 'emansipatoriseen politiikkaan'. Mikä voisi olla kriittisen viestintätutkimuksen suhde näihin käsitteisiin?

Oma ongelmansa sisältyy Kuneliuksen määrittelyyn tutkimuksen ja politiikan välisestä suhteesta. Ketkä ovat kulttuuritutkimuksen keskustelukumppaneita, kun se pyrkii mukaan "yhteiskunnan

ideologisesta johtajuudesta käytävään keskusteluun" (s. 219)? Jos "tutkimus on viime kädessä poliittista toimintaa", millaista poliittista subjektia ja millä vallan tasolla kulttuuritutkijat silloin muodostavat (s. 223)? Miten tällainen tutkijaidentiteetti eroaa perinteisestä avantgardismista, ajatuksesta sivistyneistön etujoukkoasemasta?

Kokonaisuutena *Viestinnän vallassa* täyttää reilusti ne odotukset, joita vuosien mittaan on kasaunut uutta joukkoviestinnän perusoppikirjaan kohtaan. Kun on syytä olettaa, että kirjaa tullaan käyttämään oppikirjana vielä uudelle vuosituhanellakin, parantunee se uusintapainosten myötä entisestään.

Suomen suurimman kustantajan kontrolle jää puolestaan kiusallisen keskeneräiseksi jäänyt toimintustyö, vaikka kirjalle on talon puolesta merkitty toimittajakin. Lähdeluettelosta puuttuu ainakin kuusi teosta tai vuosiluvut ovat väärin (Barnes & Thomson 1994, Katz & Lazarsfeld 1956, Savinen 1996, McQuail 1994, NSK3, Vołosinov 1990). Seuraavaan painokseen toivoisi myös liitettävän loppuun luettelon tärkeimmistä käsitteistä ja niiden määritelmistä – nyt jäävät ideologia, hegemonia, hegemoninen blokki ja monet muut vähän ilman päälle.

HANNU NIEMINEN

Mediahistoriaa, liikuntahistoriaa

Westminsterin yliopistossa Lontoossa järjestetty Media History -konferenssiin (8.-10.7.) koontui 150 mediahistorioitsijaa tai alan harrastajaa eri puolilta maailmaa. Kokouksessa esitettiin kaiken kaikkiaan 66 paperia. Suomalaisia oli mukana neljä: Terhi Rantanen ja Tarja Savolainen Helsingin yliopistosta sekä Kalle Virtapohja ja Riikka Ikäheimo Jyväskylän yliopistosta.

Kongressin nimekkäimpiä plenumalustajia olivat Paddy Scannell (Westminsterin yliopisto) ja Michael Curran (Goldsmiths College) ja Hans-Erik Dahl (Oslo yliopisto). Kolmipäiväisessä kokouk-

